

in Situ

Archaeologica
vol.15

in Situ Archaeologica

© Göteborgs universitet 2021
ISSN 2000-4044

www.insituarchaeologica.com

Artiklar i in Situ granskas av anonyma referenter i redaktionskommittén.

Ansvarig utgivare

Kristian Kristiansen

ansvarig@insituarchaeologica.com

Redaktörer

Håkan Petersson

Marianne Lönn

Tony Axelsson

redaktion@insituarchaeologica.com

Teknisk redaktör och grafisk form

Lisa K Larsson

Engelsk språkgranskning

Judith Crawford

Finansiärer

Bohusläns museum, Göteborgs universitet, Kulturmiljö Halland,
Statens Historiska Museer Arkeologerna

in Situ

Archaeologica

in Situ vol.15
Sid 5–30
www.insituarchaeologica.com
© Göteborgs universitet 2021
ISSN 2000-4044

Anders Högberg, Linnéuniversitetet, University of Johannesburg, anders.hogberg@lnu.se
Clara Alfsdotter Bohusläns museum, clara.alfsdotter@bohuslansmuseum.se
Ivonne Dutra Leivas, Kalmar läns museum, ivonne.dutra@kalmarlansmuseum.se
Mikael Eboskog, Bohusläns museum, mikael.eboskog@bohuslansmuseum.se
Elin Engström, Stiftelsen Kulturmiljövård, elin.engstrom@kmmd.se
Cornelius Holtorf, Linnéuniversitetet, cornelius.holtorf@lnu.se
Kristina Jonsson, Jamtli, kristina.jonsson@jamtli.com
Charina Knutson, Jamtli, charina.knutson@jamtli.com
Vivian Smits Studio, Västsvensk Konservering, vivian.smits@vgregion.se
Marie Svedin, Stiftelsen Kulturmiljövård, marie.svedin@kmmd.se
Ulrika Söderström, Kalmar läns museum, ulrika.soderstrom@kalmarlansmuseum.se

Uppdragsarkeologiska möjligheter

Nya sätt att tänka om en samtidsverksamhet i en framtidsbransch

In this text we discuss how Swedish contract archaeology can develop its social engagement by creating new areas of relevance to society, beyond the general activities of disseminating results. We do so by giving concrete examples of how this can be done, using archaeological excavations as a starting point. The examples include engaging the local community in future planning for a social sustainable living environment, collaboration with the tourism sector, development of teaching materials for secondary schools, memory training for people with acquired brain damage, and school programs focusing on a socially sustainable and inclusive society. The purpose of the text is to inspire change, by showing development opportunities for future contract archaeology that will benefit both performers and recipients, and contribute to society's multifaceted needs.

Keywords: Developed contract archaeology, Social engagement.

Introduktion

Uppdragsarkeologi i Sverige är en integrerad del av kulturmiljövården. De värden som genereras ur dess verksamheter, genom exempelvis undersökningar, forskning och publika aktiviteter eller vid föremålsinsamling, bevarande och andra former av förvaltande myndighetsutövning, ges mening i en mångfald av sammanhang och får därmed också i varierande grad effekter för framtida samhällen.

De värden som uppdragsarkeologins arbete och kunskaper ger är mångfacetterade. Utanför arkeologin och kulturmiljövården syns de i nuläget främst som vetenskapsbaserad kunskap om dåtid förmedlad genom populärvetenskapliga berättelser. Vi menar att detta kan utvecklas, så att de många möjligheter som kommer ur uppdragsarkeologins aktiviteter och resultat kan appliceras i nya sammanhang, nyttjas i större omfattning och nå fler än vad som sker idag. I denna positionsartikel ger vi exempel på hur det kan genomföras. Ambitionen är att nå verksamma i alla led i det uppdragsarkeologiska systemet i syfte att inspirera till ett samtal om förändring. Genom att visa på realiserbara utvecklingsmöjligheter hoppas vi kunna tydliggöra såväl potential för en utvecklad uppdragsarkeologi inom ramarna för nuvarande system, som resurser som kan förverkligas genom justeringar i kulturmiljölagen.

En uppdragsarkeologi med utökad betydelse i samhället

För snart 20 år sedan publicerade Bloemers (2002) en artikel, där han diskuterar arkeologi som bedrivs inom kulturmiljövården som *"a social process linking the past with the future..."* (Bloemers 2002:90). Bloemers lyfter fram vad han ser som brister i arkeologins förmåga att knyta an till angelägna samtidsfrågor. Han konstaterar att det finns en diskrepans mellan å ena sidan *"the existing paradigm of the past-oriented archaeology..."* och å andra sidan *"the requirements and logic of the changing world to which archaeologists belong."* (Bloemers 2002:90). Sedan dess har arkeologisk forskning och praktik utvecklats. Flera studier har diskuterat exempel på arkeologins möjligheter och begränsningar i att, som Lewis (2018:295) uttrycker det, *"serve a variety of meaningful roles in the contemporary world..."* (för liknande tankegång från en annan samtidskontext, se Kenyon 1943). I denna artikel lyfter vi fram förslag på nya sätt att tänka, arbeta och skapa innovationer, som visar på möjligheter att ge uppdragsarkeologi i Sverige utökad betydelse i samhället.

Många har sedan tidigare betonat relevansen i uppdragsarkeologins kunskaper om historien. Lewis (2018:293) visar exempelvis hur arkeologer världen över är *"increasingly vocal about the role that our data could have in addressing current crises and concerns, from human rights to sustainability and climate change."* (se också Brower Stahl 2020, Schut et al. 2015, samt kritisk diskussion i Lane 2015). Förslagen som vi presenterar, tar detta ett steg längre. Det gör vi genom att inte fokusera på "data", så som det uttrycks i citatet av Lewis ovan (det har så många

gjort tidigare, exempelvis Brower Stahl 2020, CFAS 2017, Ersgård 2006, Meier et al. 2019, Skeates 2019). Istället är vår ambition att diskutera andra aspekter av vad som är unikt i det som uppdragsarkeologin kan göra för att adressera behov i samhället nu och framöver (se också diskussion i Högberg et al. 2017). I linje med andra menar vi att samhällets utmaningar ställer ”*samtiden i nya förbindelser med framtiden.*” (Ekström & Sörlin 2012:12). Det kräver nytänkande, gränsöverskridande samverkan och tvärgående kunskapskulturer då utmaningarna är så pass komplex och sammansatt, att de omöjligen kan hanteras uppdelade på enskilda sektorer eller kunskapsbranscher (Ekström & Sörlin 2012:12). Som andra påpekat (exempelvis Bloemers 2002), innebär detta att ytterligare betydelser för svensk uppdragsarkeologi behöver läggas till den redan väletablerade, men i ljuset av de utmaningar samhället står inför otillräckliga, praxisen att genom fördjupad kunskap om det förflutna möta samtidens möjligheter och utmaningar.

Omfattande forskningsresultat att tillgå

Det finns omfattande forskningsresultat att tillgå för att utveckla uppdragsarkeologins arbete med angelägna samhällsfrågor (Harrison & Breithoff 2017, Lewis 2018, Mizoguchi & Smith 2019). Några av många exempel på temaområden som undersökts är: mångfaldsfrågor (Ashworth et al. 2007, Högberg 2013a, 2015, 2016), social utsatthet (Kiddey 2017, Schaepe et al. 2017), migration (Aldenderfer et al. 2019, De Léon 2012, 2013, 2015), framtidsfrågor (Holtorf 2018, Holtorf & Högberg 2015, 2021, Högberg et al. 2017), hälsa och välmående (Engström 2017, Everill et al. 2020, Perry 2019, Zipsane 2011), välfärd och tillväxt (Burtenshaw 2017, Gould & Pyburn 2017), politisk kulturavsekonomi (Niklasson 2016), utbildningsvetenskap och skolundervisning (Bender & Shackel 2019, Dutra Leivas 2020, Högberg 2006, 2007, 2008a, 2008b, Samida 2010), social hållbarhet (Högberg 2013a, Little & Shackel 2014, Schaepe et al. 2017, Söderström 2018, Westmont & Antelid 2018), våld och konflikt (González-Ruibal 2008, Moshenska 2008), skräp och avfall (Rathje & Murphy 1992), sekterism (McAtackney 2013), och arkeologi och urfolks rättigheter (Knutson 2021; Milek 2018, Nilsson Stutz 2008, Schaepe 2017, Smith 2017, Vallström 2006).

Några av dessa temaområden har testats uppdragsarkeologiskt, där effekter av de värden som uppdragsarkeologin genererat förädlats i aktiviteter riktade till samhället utanför arkeologin och kulturmiljövården. Exempelen är såväl nationella (se diskussioner i exempelvis Arnberg & Gruber 2014, Dutra Leivas 2020, Engström 2017, Engström & Gruber 2011, Högberg 2006, 2008a, 2013a, Johansen & Mogren 2014, Svanberg & Wahlgren 2007, Söderström 2018;) som internationella (exempelvis Fairclough 2008, Skeates et al. 2012).

Nedan diskuterar vi några exempel på områden som på olika sätt tar vara på möjligheter i det unikt autentiska i uppdragsarkeologins undersökningsarbete,

materialitet eller platsanknytning för att erbjuda värden utöver berättelser om dåtid (se Burström 1999, 2015). Först ska vi dock kort beröra hur förändringar i det uppdragsarkeologiska systemet påverkat uppdragsarkeologins möjligheter att, som integrerad del av kulturmiljövården, förädla de värden som genereras ur verksamheterna.

Förändringar i det uppdragsarkeologiska systemet

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) är förvaltningsmyndighet för frågor som rör kulturarv och kulturmiljö (Regeringen 2019) och har överinseende över det uppdragsarkeologiska systemet. I linje med nationella kulturpolitiska mål och målen för kulturmiljöarbetet (Kulturarvspolitik 2016/17:116) skapar RAÄ inriktningsdokument, riktlinjer och vägledningar samt utvärderar och återrapporterar till branschen. En lång, brokig och inte alltid linjärt sammanhållen historia av beslut, med utgångspunkt i allt från personliga preferenser och lokal praxis till nationell lagstiftning baserat på utredningar och propositioner, har skapat det system av inriktningsdokument, riktlinjer och vägledningar vi har idag (Grundberg 2000, 2004, Jensen 2018, Nilsson & Rudebeck 2010, Pettersson 2003). Här lyfter vi fram några exempel vi ser som väsentliga för vår diskussion.

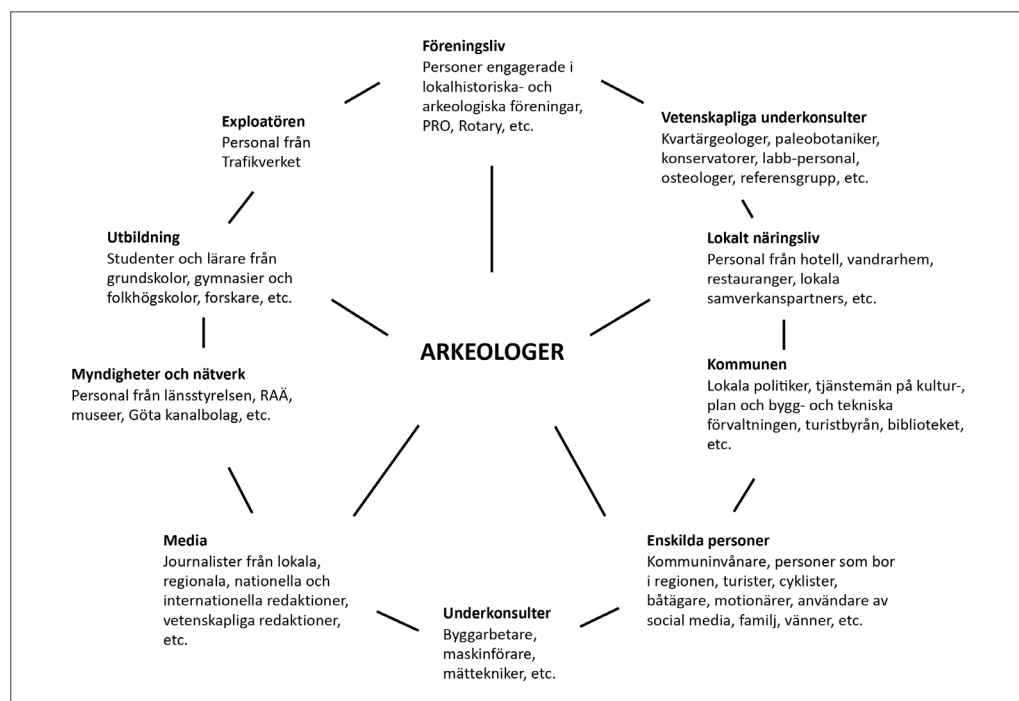
Propositionen *Utbildning och forskning: Kvalitet och konkurrenskraft* (1993/94:177) fastslog att uppdragsarkeologin ska vara en framåtsyftande forskningsprocess. Som effekt kom uppdragsarkeologin att förändras, från att ha utförts för att dokumentera lämningar till att ha som mål att producera ny forskningsbaserad kunskap (Högberg & Rudebeck 2001, Johansen 1998, Nilsson & Rudebeck 2010, Rudebeck et al. 2001). I mitten av 1990-talet föreslog propositionen *Uppdragsarkeologi m. m.* (1996/97:99), att uppdragsarkeologin ska ingå i ett system av uppdragsbaserad, marknadsanpassad konkurrens och sedan ett antal år tillbaka är uppdragsarkeologin konkurrensutsatt (se diskussion i Andersson et al. 2010). I utredningen *Uppdragsarkeologi i tiden* (SOU 2005:80), betonades samverkan med det omgivande samhället som en viktig del av det uppdragsarkeologiska uppdraget. Uppdragsarkeologin skulle ges vidare syften och ansvar än de *självtformulerade inomsektoriella*, som branschen av tradition utgått från. Svensk arkeologi har generellt sett alltid lagt stor vikt vid att berätta om det arkeologiska arbetet och sin kunskap om historien (se Moberg 1963, samt diskussioner i Dutra Leivas 2020, Gunnarsson 2018, Ní Chíobháin Enqvist 2018, Smits 2019, Söderström 2018). Det som var nytt i formuleringarna i *Uppdragsarkeologi i tiden* (SOU 2005:80) var, att de rikt nyanserade värden som uppdragsarkeologins arbete och kunskap ger, inte kopplades till formulerade mål inom sektorn utan till nationella kulturpolitiska mål och målen för kulturmiljöarbetet. Förslagen från *Uppdragsarkeologi i tiden* (SOU 2005:80) realiserades inte. I den uppföljande propositionen *Kulturmiljöns mångfald* (2012/13:96) föreslogs istället att "Länsstyrelsen ska kunna ställa krav

på viss förmedling av resultaten av en arkeologisk undersökning till allmänheten och samhället i övrigt...” (Kulturmiljöns mångfald 2012/13:96, sidan 62). Detta är idag implementerat i den uppdragsarkeologiska processen genom tillägg i Kulturmiljölagen.

Att förslagen från *Uppdragsarkeologi i tiden* (SOU 2005:80) inte realiserades ser vi som en begränsning av de många värden och möjligheter som kommer ur uppdragsarkeologins aktiviteter och resultat. Som Dutra Leivas (2020:48) visar, finns det i dag en ”diskrepans mellan de breda nationella målen för kulturmiljöarbetet som möjliggör för arkeologins verkliga potential att möta samtiden, och de tämligen snäva formuleringar i riktlinjerna för uppdragsarkeologin som begränsas till en förmedling av arkeologiska resultat och populärvetenskapliga berättelser om det förflutna...”. Som vi exemplifierar i nästa avsnitt, erbjuder svensk uppdragsarkeologi fler värden och möjligheter av relevans för samhället.

Möjligheter utöver berättelser om dåtid

Uppdragsarkeologin möter samhället utanför arkeologin i många olika sammanhang. Baserat på erfarenheter från uppdragsarkeologiska undersökningar i Motala under åren 1999 till 2013, listar Arnberg och Gruber (2014) en mångfald av intressenter, som uppdragsarkeologin påverkat eller påverkats av (Figur 1).

Intressenter som på något sätt påverkades av, eller påverkade, de arkeologiska undersökningarna i Motala under åren 1999 till 2003 (modifierad och översatt från Arnberg & Gruber 2014:168, Figur 3).

Stakeholders who in some way were influenced or affected by the archaeological excavations at Motala during the years 1999 to 2003 (modified and translated from Arnberg & Gruber 2014:168, Figure 3).

Andra undersökningar lyfter fram stöd för liknande omfattande kontaktytor med samhället, kontaktytor som kan etableras genom arbetet med en uppdragsarkeologisk undersökning (Andersson et al. 2005, Dutra Leivas 2020, Högberg 2008a, Persson & Richardt 2004, Söderström 2018). Det visar på bredden i förutsättningarna som finns, för att de möjligheter som kommer ur uppdragsarkeologins aktiviteter och resultat ska kunna användas och appliceras i större omfattning och i fler sammanhang än vad som görs nu.

Nedan beskrivs ett antal konkreta exempel på hur uppdragsarkeologin kan arbeta för att skapa aktiviteter som på olika sätt möter behov i samhället. Exemplet illustreras med faktiska aktiviteter som genomförts, eller med fiktiva förslag på sådant som skulle kunna genomföras. I samtliga exempel används den uppdragsarkeologiska undersökningen och uppdragsarkeologins kunskaper för att generera värden, som enbart förmedlad kunskap om historien inte kan skapa. För att undvika missförstånd vill vi betona att vi inte menar att aktiviteter i linje med vad vi föreslår skall genomföras på alla former av undersökningar. Som i all arkeologi måste prioriteringar och val göras. Det gäller också det vi diskuterar nedan.

Samverkan för en socialt god livsmiljö

Innan en undersökning startar bjuds representanter från kommunens stadsbyggnadskontor och byggföretaget in till ett samverkansmöte. Avsikten är att diskutera de möjligheter som den kommande undersökningen erbjuder i form av förutsättningar för att skapa en socialt god livsmiljö. Syftet är att uppdragsarkeologin ska genomföras utifrån ambitionen att producera resultat som kan användas i arbetet med att skapa framtida trygga, attraktiva och inkluderande boendemiljöer som främjar vardagslivet för medborgarna (Boverket 2020). Framgångsrikt genomfört har detta potential att påverka sätten som platsen under lång tid framöver kommer att bidra till socialt hållbar stadsutveckling.

Exempel: Omfattande omvandling av ett stadskvarter är planerat. I initieringsfasen av den uppdragsarkeologiska processen bjuder länsstyrelsen in kommun och byggföretag till ett samverkansmöte för att diskutera hur den kommande undersökningen kan vara till nytta för så många som möjligt. Som utgångspunkt för mötet ställs frågan: När allt är över och undersökningen är klar, vilka tillgångar och resurser vill ni då att arkeologin ska ha gett som ni kan ha nytta av för att skapa en socialt god livsmiljö? Syftet är att redan innan arkeologin utförs, se till att kommunens, invånarnas och byggföretagets behov blir en del av arkeologin. Målet är att resultaten av undersökningen på platsen ska vara något, som är en framtida tillgång och resurs.

För att främja dialog mellan kommun, företag och invånare kommer man fram till att använda den arkeologiska närvaron på platsen för att skapa ett antal samverkansaktiviteter. Arkeologin används som utgångspunkt för att diskutera områdets

förutsättningar och framtid. Syftet är att arkeologin ska fungera som en brygga mellan invånare, företag och beslutsfattare, något som går bortom traditionella samråd och som skapar dialog och delaktighet. Ur detta kommer ett förslag om att skapa utrymme för stadsodling. Spår av tidigare stadsträdgårdar på platsen blir underlag för att utforma en offentlig trädgårdsodling. Den ska placeras i anslutning till ett planerat café i området och en del av trädgårdens produkter kan då användas som råvaruskaffereri för en sommarservering. Trädgårdsodlingen ska också fungera som grön yta för rekreation i en annars tät bebyggelsestruktur. Förslaget implementeras i arkeologin genom att ett fokus på platsens odlingshistoria adderas till undersökningsplanen, i syfte att skapa underlag för kommande stadsodling.

Exemplet är fiktivt, men inspirerat av undersökningarna i kvarteret Valnötsträdet i Kalmars medeltida stadsområde (Larsson & Menander 2011, Söderström 2018, se också diskussion i Goudswaard et al. 2012).

Samverkan med besöksnäringen

Representanter från *destination management*-organisationer, turistbyråer och besöksnäringen bjuds in till möte inför en undersökning. Ambitionen är att diskutera hur undersökningsverksamheten på bästa sätt kan användas för att stärka besöksnäringen. Tanken är att använda den uppmärksamhet och det intresse en undersökning genererar för att i samverkan skapa fördjupade, kvalitativa upplevelser för turister och andra besökare. Målet är att locka fler turister till regionen och på så sätt öka besöksnäringens omsättning.

Exempel: Gruber (2010) har visat hur delar av det uppdragsarkeologiska projektet Slättbygdsprojektet (Andersson et al. 2005, Kaliff 2003) blev del av regionala ambitioner att öka turismen och skapa en utvecklad upplevelseindustri. Även om projektet inte var upplagt för att gynna regional besöksnäring, visar Grubers (2010) forskningsresultat på de potentialer som finns för uppdragsarkeologin inom detta område. Här redovisar vi ett aldrig realiserat exempel (Högberg 2004, Persson 2004). Inför undersökningar av kvarteret Liljan i centrala Malmö (Larsson 2006), planerades att i samverkan med turistbyrån göra undersökningen till en del av inresande researrangörers besöksprogram. Målgruppen var bussresor med främst pensionärer från Skandinavien, Tyskland och Nederländerna, som redan planerat att besöka Malmö. Ambitionen var att erbjuda besök vid de unika aktiviteter som arkeologiskt arbete med en pågående undersökning utgör och på så sätt få researrangörer att se värdet i att stanna en extra dag eller natt i Malmö och därmed spendera mer pengar på plats. Planerna genomfördes inte. Turistbyrån bedömde att de inte hade organisatoriska förutsättningar att vara med.

Exemplet är ett förslag på hur uppdragsarkeologin kan samverka för att bidra till lokal och regional tillväxt. Utredningen *Ett land att besöka* (SOU 2017:95) uppskattade att 2016 års turismkonsumtionen i Sverige omsatte 300 miljarder

kronor. Av denna summa var utländska besökares konsumtion 120 miljarder kronor, vilket motsvarade runt sex procent av Sveriges totala exportvärde. Utredningen pekar ut museerna och kulturarvsbranschen som en viktig del i destinationsutvecklingen för turism- och besöksnäringen samt i arbetet för en stärkt lokal attraktionskraft, livskraftiga stadskärnor och landsbygdsutveckling (se också Riksantikvarieämbetet 2020).

Utarbeta ett undervisningsmaterial för skolan

Den lokala skolan bjuds in för att samverka, inte med syfte att presentera resultat från undersökningen utan med intentionen att tillsammans med en grupp lärare utarbeta ett undervisningsmaterial. Detta material kan under de kommande 10 till 15 åren användas av skolan som stöd till lärare, som med bas i Skolverkets kursplaner vill hitta bra sätt att använda resultaten från undersökningen i sin undervisning.

Exempel: En undersökning av ett område med järnåldersbebyggelse genomförs strax intill en skola. Tillsammans arbetar arkeologer och lärarna på skolan fram ett undervisningsmaterial. Lärarna bestämmer att fokus ska vara undervisning i naturvetenskap. Delar av dokumentation, analysresultat och tolkningar från undersökningen systematiseras i en *enkel-att-använda-verktyglåda* med tillhörande *lärarhandledning* för undervisning, båda anpassade för klassrumsundervisning. Denna *verktyglåda med handledning* sätts samman med utgångspunkt i lärandemål, som tas upp i kursplaner för kemi, biologi och fysik för årskurs 7–9. Materialet arrangeras så att eleverna kan undersöka hur lämningar daterats med hjälp av ^{14}C -metoden. Syfte är att använda ^{14}C -metoden som utgångspunkt för att undervisa om centralt innehåll i kursplanen som exempelvis kolatomens egenskaper och funktion som byggsten i alla levande organismer, kolatomens kretslopp samt dess isotoper. Syftet är också att hitta sätt att undervisa om historiska upptäckter inom kemiområdet och deras betydelse för vår världsbild, där ^{14}C -metoden, när den upptäcktes, fick stort inflytande på vår uppfattning om hur gammal förhistorien är och hur den kronologiskt hänger ihop (Skolverket 2019, Kursplaner för grundskolan, Kemi). Resultat av osteologiska analyser samt pollen- och makrofossilanalyser systematiseras så att de kan ligga till grund för undervisning om centralt innehåll i kursplanen som exempelvis ekosystems energiflöde och kretslopp, biologisk mångfald och lokala ekosystem och sambanden mellan populationer och tillgängliga resurser i ekosystem (Skolverket 2019, Kursplaner för grundskolan, Biologi). Resultat av analyser av metallhantverk på platsen systematiseras så att de kan användas för undervisning om energi som behövs i den typen av hantverk. Detta görs för att i undervisningen kunna knyta an till centralt innehåll i kursplanen som exempelvis användning av energi historiskt och i nutid samt tänkbara möjligheter och begränsningar i framtiden eller olika

energislags energikvalitet samt deras för- och nackdelar för miljön (Skolverket 2019, Kursplaner för grundskolan, Fysik).

Våra exempel på att utarbeta material att använda i undervisning, tydliggör att uppdragsarkeologin kan skapa underlag för skolor att arbeta med under flera år efter att undersökningen avslutats. Fokus är på hur det som den uppdragsarkeologiska undersökningen genererar, kan omvandlas till resurser som kan användas av lärare som undervisningsmaterial i skolan. Exemplet så som det beskrivs här, har inspirerats av tidigare erfarenheter (Högberg 2004), RAÄ:s lärarhandledning "Bevarandets kemi" (Wikstad 2004), historiedidaktisk energiforskning (Areskoug & Eliasson 2017) samt resultat från ny forskning om en mer ömsesidig och dynamisk relation mellan uppdragsarkeologin och skolan (Dutra Leivas 2020).

Minnesträning för personer med förvärvad hjärnskada

I staden där undersökningen skall göras finns en daglig verksamhet för personer med förvärvad hjärnskada. Detta är personer som utsatts för allvarligt trauma mot huvudet genom till exempel en olycka, vilket resulterat i en neurologisk funktionsbegränsning. Tillsammans med personalen vid den dagliga verksamheten skapas ett program i syfte att tillhandahålla metoder för minnesträning.

Exempel: Under åren 2003–2006 genomförde Malmö Kulturmiljö ett omfattande utvecklingsarbete av utåtriktade verksamheter vid uppdragsarkeologiska undersökningar i Malmö Stad (se Högberg 2003, 2004, 2006, 2007, 2008a, 2008b, Persson & Richardt 2004). Som del i detta initierades ett samarbete med aktivitetscentret ESSO (Egen Social Samhällsorientering). ESSO var vid tillfället en del av Malmö Stads dagliga verksamhet för vuxna med förvärvad hjärnskada. Inför färdigställandet av deras nya lokaler skulle delar av en medeltida bytomt undersökas (Dahlström & Nilsson 2006). Ett av syftena med samarbetet var att skapa metoder och verktyg, som aktivitetscentrets personal skulle kunna använda i sitt dagliga arbete. Personalen vid aktivitetscentret och arkeologerna arbetade fram ett program där deltagare i den dagliga verksamheten tillsammans med delar av personalen kunde följa undersökningen under dess genomförande. Genom samtal och visningar förmedlades kunskaper om platsens historia och det arkeologiska arbetet och genom deltagande i undersökningen kom deltagarna i kontakt med lämningarna. Ett antal arkeologiska föremål samlades in för att fungera som *minnesnoder*. Dessa användes för att sätta upp en mindre utställning på ESSO.

Syftet med detta samverkansprojekt var att arkeologins praktiska arbete tillsammans med artefakter som kom från undersökningen, skulle kunna användas som verktyg för minnesträning i den dagliga verksamheten. Lämningar, som bortprioriterats vid den arkeologiska undersökningen, grävdes ut av projektdeltagarna tillsammans med arkeologerna och artefakter, som sorterats bort i fält, togs tillvara. Föremål, filmer från arbetet som deltagarna varit med om att göra och

annat dokumentationsmaterial fanns enkelt tillgängligt för personalen så att de kunde använda detta i sitt arbete med minnesträning.

Socialt hållbart och inkluderande samhälle

Skolor i kommunen, där undersökningen ska genomföras, arbetar tillsammans under ett läsår med teman som handlar om migration, integration och gränsöverskridande kulturell förståelse och acceptans. I samarbete med skolor skapas ett utbildningsprogram som hjälper lärare att förstå hur kulturarv kan användas som ett av många redskap för att bygga ett socialt hållbart och inkluderande samhälle och hur lärarna kan översätta denna kunskap till undervisning.

Exempel: I läroplanen för svensk grundskola kopplas kulturarv till traditioner och kollektiva identiteter. Utgångspunkten är att undervisning om det egna kulturarvet skapar stärkt identitet, som anses vara en förutsättning för att eleverna ska kunna förstå andras kulturarv. Flera studier har visat, att det finns problem med att koppla ihop identitet och kulturarv på detta sätt (Ashworth et al. 2007, Högberg 2013a, 2015, 2016). Att göra det riskerar att skapa en ”vi och dom-känsla” som splittrar samhället. Genom samverkan blir det uppdragsarkeologiska projektet en del av en fortbildningskurs för lärare under ett år. Kursen handlar om vad kulturarv är, hur det skapas och hur det ges värde för att påverka hur framtiden ska bli. Här används den uppdragsarkeologiska undersökningen i syfte att skapa förutsättningar för att elever ska kunna undervisas om kulturarvsfrågor på ett fördjupat sätt. Genom det konkreta skapandet av källmaterial i undersökning och tolkning, får lärarna kunskaper om kulturarvets komplexitet i vår samtid. Denna kunskap kan de använda för att utveckla sin undervisning på ett sätt som ger eleverna redskap att förstå kulturarvets roll i den värld de lever i och hur kulturarv påverkar hur samhället utvecklas. Exemplet är en sammanfattning av tidigare genomförda skolsamverkansprojekt (Högberg 2006, 2007, 2008a).

En utvecklad uppdragsarkeologi

Ovan har vi lyft fram exempel på forskningsbaserade och/eller erfarenhetsprövade möjligheter för en utvecklad uppdragsarkeologi att skapa värden i samhället på sätt som inte sker idag. Exemplet lyfter en variation av förslag, som alla på sina sätt har potential att bidra till arbetet med angelägna samhällsfrågor som rör utbildning, social hållbarhet, tillväxt, vård och ett framtida inkluderande samhälle. I jämförelse med hur uppdragsarkeologi är organiserad i andra länder, är förutsättningarna i Sverige goda för att skapa en sådan utvecklad uppdragsarkeologi (se diskussion i Bofinger & Krausse 2012, Florjanowicz 2016, Kristiansen 2009, 2016, Orange & Perring 2017, Parga-Dans 2019, Ravn 2013, Schlanger & Aitchison 2010, Stefánsdóttir 2019, van der Linde et al. 2018, Watson 2019, Webley et al. 2012,

Willems 2014). Det har aldrig funnits så många högutbildade arkeologer inom svensk uppdragsarkeologi som nu, forskning har aldrig tidigare präglat så stora delar av verksamheterna och styrdokument har tidigare inte så tydligt som nu förankrat uppdragsarkeologins verksamheter i relation till nationella kulturpolitiska mål och målen för kulturmiljöarbetet.

Svensk uppdragsarkeologi har alltså goda förutsättningar att utvecklas i sätten man möter samhället och dess behov (notera, vi har ingen avsikt att negligera reella problemområden som många som är verksamma inom svensk uppdragsarkeologi erfar, se diskussion i exempelvis Andersson et al. 2010, Börjesson 2017, Eboskog 2017, Kristiansen 2009, Petersson & Ytterberg 2009; Ravn 2013, Riksantikvarieämbetet 2012, 2014, Wigert 2018). En sådan utvecklad uppdragsarkeologi förstår nyttan i de värden som verksamheterna faktiskt genererar i samhället. Den har kapacitet, i form av kunskaper och förmågor, att realisera dessa värden så att uppdragsarkeologins aktiviteter och resultat kan nyttjas i större omfattning och appliceras i fler sammanhang än vad som görs nu. Konkret handlar det om kunskaper om:

- ✦ De resultat som uppdragsarkeologins arbete och kunskaper ger, eller kan ge, utöver arkeologisk kunskap om dåtid.
- ✦ Uppdragsarkeologins konkreta effekter i samhället.
- ✦ Hur resultat och effekter som uppdragsarkeologin ger kan utvecklas mer.

Detta omfattar förmågor som handlar om hur arkeologin:

- ✦ Konkret i verksamheterna arbetar med de värden uppdragsarkeologin generellt ger i samhället.
- ✦ I konkurrenssituationer bedömer betydelsen av dessa värden i relation till samhällsbehov.
- ✦ Värnar om integritet, etik, kompetens och kunskapsutveckling i en marknadsanpassad verksamhet.

I linje med detta menar Burtenshaw (2017), att arkeologins ekonomiska värde avser mycket mer än bara omedelbara finansiella kostnader och inkomster.

“economic value in [...] archaeology means two interrelated but separate things. [...] On one hand, economics means the purely financial costs and benefits of studying, preserving and managing archaeological material. On the other hand, the wider discipline of economics concerns the efficient management of available resources to produce maximum welfare in a population. Therefore, the economics of archaeology also concerns the valuation and measurement of all the ways in which archaeology contributes to the wellbeing of the public.”

Burtenshaw 2017:31–32

Burtenshaw lyfter här fram något väsentligt som ringar in de exempel vi lyft fram ovan, det vill säga det faktum att en utvecklad uppdragsarkeologi som marknadsanpassad verksamhet potentiellt kan bidra till "efficient management of available resources to produce maximum welfare"... (Burtenshaw 2017:31).

För att undvika missförstånd. På inget sätt utesluter en sådan utvecklad uppdragsarkeologi det väsentliga i arkeologins forskningsbaserade undersökningar av dåtider, professionella förmedling av dessa resultat eller arkeologins kunskaper och praktiker som del av uppdragsarkeologins samhällsrelevans och samtidsdiskussion. Detta tål att upprepas. Inget av det vi lyfter fram i denna text bortser ifrån, åsidosätter eller negligerar det betydelsefulla i uppdragsarkeologins undersökningar och analyser av arkeologiska lämningar i syfte att skapa och tillgängliggöra kunskaper om dåtider som ges relevans i samtiden (se diskussion i Nilsson Stutz 2018). Vad vi här lyfter fram är att detta inte räcker för att förverkliga den fulla potentialen i de värden som en utvecklad uppdragsarkeologi ger i fråga om samhällsrelevans och samtidsdiskussion (Figur 2).

2.

Traditionell uppdragsarkeologi upplevs som instrumentell, men en uppdragsarkeologisk undersökning kan ges många fler varierande värden. Hållningen att uppdragsarkeologin genom undersökningar av historien endast skall skapa ny kunskap om det förflutna och förmedla denna fragmenterar uppdragsarkeologins potential likt ett systematiskt sållande utan tankar om innehållet i sållet eller varför vi sållar. Fotograf Helena Victor.

Traditional contract archaeology can be perceived as instrumental, but a contract archaeological excavation can be attributed a variety of additional values. The standpoint that contract archaeology should only create new knowledge of the past through investigations into history, and communicate the results, is fragmenting the potential of contract archaeology; it is like systematic sieving without any thought about the contents of the sieve or the reason for sieving. Photo Helena Victor.

Som nämnts tidigare resulterade propositionen *Kulturmiljöns mångfald* (2012/13:96) i skrivningar i kulturmiljölagen (Kulturmiljölagen 1988:950), som möjliggör för länsstyrelserna att ställa skäliga krav på att förmedling ska ingå i uppdragsarkeologiska undersökningar. Därmed skulle vissa av de konkreta exempel vi lyft fram ovan, som exempelvis olika former av ingående samverkan med lärare och skolor, enkelt kunna realiserars inom ramarna för nuvarande lagstiftning. Den *minimala* förändring som *eventuellt* behövs för detta, är en omskrivning av vad ordet *förmedling* ska betyda och ges för innehåll i verksamheterna. RAÄ har i utarbetandet av vägledningar och allmänna råd för uppdragsarkeologin preciserat förmedlingens innehåll till: "med begreppet förmedling avses en populärvetenskaplig förmedling till allmänheten..." (Riksantikvarieämbetet 2015). Det är inte klarlagt varför RAÄ valt att begränsa uppdragsarkeologins mångfacetterade värden och möjligheter till *populärvetenskaplig förmedling* (några ledtrådar går dock att finna i Riksantikvarieämbetet 2012a). Utifrån en närläsning av utredningar, propositioner, lagar, föreskrifter och vägledningar konstaterar Dutra Leivas (2020:46), att RAÄ verkar se förmedlingen "som nödvändig för att [...] på ett lättillgängligt sätt presentera de viktigaste resultaten". Detta har också lyfts fram av RAÄ (Skyllberg 2018). Som Söderström (2018) konstaterar, handlar det alltså mer om att göra de uppdragsarkeologiska resultaten så tillgängliga som möjligt och mindre om att uppdragsarkeologin ska användas för att möta samhällets behov i största möjliga utsträckning. Som flera lyft fram i andra sammanhang är detta otillräckligt för att möta de samhällsutmaningar vi har att hantera (se Ekström & Sörlin 2012 för diskussion).

Några av de exempel vi lyfter fram, som exempelvis samverkan för en socialt god livsmiljö, får förmodligen lite svårare att rymmas inom ramarna för de nuvarande skrivningarna i Kulturmiljölagen 1988:950. De kräver *sannolikt* omskrivning av lagen för att kunna realiserars. Som inspirerande utgångspunkt, för att i en sådan omskrivning formulera innovativa samhällsmål för uppdragsarkeologin, kan det vara värt att plocka upp tankar om samverkan med omgivande samhället, och om att ge uppdragsarkeologin vidare syfte och ansvar än de "självformulerade inomsektoriella", som formulerades i *Uppdragsarkeologi i tiden* (SOU 2005:80, se också Riksantikvarieämbetet 2012b för liknande tankar). Inte för att realisera femton år gamla förslag, utan för att hitta inspiration för innovativt nytänkande i syfte att bygga på det som uppnåtts och det vi lärt på vägen. Med inspiration från den forskning och praktik som redan finns och som vi lyft fram exempel på i de inledande delarna av denna text, kan några relevanta frågor för ett sådant nytänkande formuleras: Hur ska arkeologin med sina unika styrkeområden bäst möta framtiden? Vilka vägledande arbetssätt skapar förutsättningar för en framgångsrik arkeologi, som tar utgångspunkt i redan gjorda framsteg och skapar värden i samhället utöver de som finns idag?

Som en av de som intervjuats av Söderström uttrycker det, är det viktigt för arkeologin att *"argue for its own value..."* (Söderström 2018:58–59). Vi hoppas att de exempel vi lyft fram här bidrar till att ge näring till sådana argument. Svensk uppdragsarkeologi bidrar idag med forskningsbaserad kunskap om historien. Här har vi föreslagit hur den kan bidra med mer. Det enda som behövs för att få det till stånd, är att branschens alla led låter sig inspireras av tidigare förslag på hur detta kan göras, tar inspiration från den forskning som finns för att utveckla det som görs idag och tar initiativ till de strukturella förändringar som krävs.

Samhällets förväntningar på vad uppdragsarkeologin ska bidra med har ändrats över tid, vilket gör att vi rimligen kan räkna med att förväntningarna också förändras framöver. Inom ramarna för rådande system skulle exempelvis samhällsanknytning kunna efterfrågas så att nya grepp och lösningar som tydligt knyter an till de kulturpolitiska målen och målen för kulturmiljöarbetet premieras (något som nyligen också berörts av beställare av uppdragsarkeologi, se exempelvis Trafikverket 2019, se också Johansen & Mogren 2014). Som ett första viktigt steg skulle formuleringar om detta kunna lyftas in i de regionala handlingsprogram för uppdragsarkeologin, som många av landets länsstyrelser i skrivande stund arbetar med att formulera. Detta ligger också i linje med hur Riksantikvarieämbetet formulerat sig om syftet med dessa handlingsprogram: *"Handlingsprogrammen ska utgöra ett ramverk och vara ett sätt att tydliggöra att den uppdragsarkeologi som bedrivs inom kulturmiljövårdens regelverk också omfattas av kulturmiljövårdens samhällsuppdrag och krav på samhällsrelevans."* (Riksantikvarieämbetet 2012b:6). Att tydliggöra detta i handlingsprogrammen skulle vara ett enkelt sätt att möjliggöra för uppdragsarkeologin att utvecklas. Det skulle kunna innebära, att den typen av verksamheter vi diskuterat i denna text kan komma in tidigt i exploateringsprocessen. Det skulle öka möjligheten att samhällsrelevanta aktiviteter blir genomförbara. I bästa fall kan då uppdragsarkeologisk expertis delta redan i projekteringsfasen för kommande exploateringar och skolor och andra intressenter får möjlighet att infoga aktiviteterna i sin långtidsplanering. Vid påföljande val av arkeologisk aktör, i såväl upphandling som vid direktval, skulle då kriterier som exempelvis samverkan med boendemiljöplanerare, turistnäringen, skolor eller vården kunna ingå som del av förmedlingsarbetet och definieras som urvalskriterier av länsstyrelser i förfrågningsunderlag (tankar i linje med detta har föreslagits, se Högberg 2013b, och också till delar testats i verksamheter, se Länsstyrelsen Stockholms län). Detta skulle förbättra kvalitén i det svensk uppdragsarkeologi levererar som den samtidsverksamhet i en framtidsbransch den är.

Tillkännagivande

Författarna till denna text är alla del av företagsforskarskolan GRASCA vid Linnéuniversitetet, som doktorander, handledare, företagsrepresentanter eller företagsmentorerna. Företagsforskarskolan GRASCA undersöker hur uppdragsarkeologin kan utvecklas i sitt arbete med samhällsaktuella frågor i syfte att ta fram ny forskningsbaserad kunskap, som kan användas för att få framtidens uppdragsarkeologi att växa. Forskarskolan finansieras av Bohusläns Museum, Jamtli i Östersund, Kalmar läns museum/Museiarkeologi Sydost, Västarvet Studio Västsvensk Konservering, Stiftelsen Kulturmiljövård, KK-stiftelsen och Linnéuniversitetet. Tack till Thomas Persson, Per Sarnäs och Ulrika Sjöstrand som signifikant bidrog till att realisera några av de aktiviteter som beskrivits i texten. Tack till Joakim Goldhahn, Peter Skoglund, Kristian Kristiansen, Maria Jansén, Åsa M Larsson och Roger Edenmo för konstruktiva kommentarer på tidigare versioner av texten. Tack också till anonym review-läsare för konstruktiva kommentarer på texten. Tack till Anna Arnberg och Göran Gruber för tillstånd att använda deras figur.

Referenser

- Aldenderfer, M., Alonzi, E., Armit, I., Barceló, J. A., Beekman, C., Bickle, P., Bird, D., Ingram, S., Isayev, E., Kandel, A. W., Kiddey, R., Timpoko Kienon-Kaboré, H., Niccolucci, F., Ragsdale, C., Scaffidi, B., Ortman, S., Szuter, C., Kintigh, K. W. & Altschul, J. H. 2019. Report on the SAA-EAA sponsored design workshop: Human migration as understood from a long-term perspective. The Synthetic Report. *Newsletter of the Coalition for Archaeological Synthesis*, 2(2): 5–15.
- Andersson, C., Lagerlöf, A. & Skyllberg, E. 2010. Assessing and Measuring. On quality in development-led archaeology. *Current Swedish Archaeology*, vol 18:11–28.
- Andersson, J., Aronsson, P. & Petersson, B. 2005. *Uppdragsarkeologins publika sida – Slättbyggsprojektet*. Rapport 2005:52. Linköping: Riksantikvarieämbetet uv Öst.
- Areskoug, M. & Eliasson, P. 2017. *Energi för hållbar utveckling. Naturvetenskap, miljö och teknik i ett historiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Arnberg, A. & Gruber, G. 2014. Participate in a Broader Sense? Thoughts on Swedish Contract Archaeology and Approaches to the Public in the Light of the Excavations in Motala 1999–2013. *Current Swedish Archaeology*, 22: 157–182.
- Ashworth, G. J., Graham, Brian & Tunbridge, J. E. 2007. *Pluralising Pasts. Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*. London: Pluto Press.
- Bender, S. J. & Shackel, P. A. (red.) 2019. *Pedagogy and Practice in Heritage Studies*. Orlando: University Press of Florida.
- Bloemers, J. H. F. 2002. Past- and future-oriented archaeology: protecting and developing the archaeological-historical landscape in the Netherlands. I (red.) Fairclough, G. & Rippon, S. *Europe's Cultural Landscape: archaeologists and the management of change*. EAC Occasional Paper No. 2. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 89–96.
- Bofinger, J. & Krausse, D. (red.) 2012. *Large-scale excavations in Europe: Fieldwork strategies and scientific outcome. Proceedings of the International Conference Esslingen am Neckar, Germany, 7th – 8th October 2008*. EAC Occasional Paper No. 6. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC).
- Boverket 2020. PBL kunskapsbanken – en handbok om plan- och bygglagen. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmanna-intressen/en-utgangspunkt-for-hallbarhet/livsmiljo/> Sidan besökt 2 april 2020.
- Brower Stahl, A. 2020. Assembling “Effective Archaeologies” toward Equitable Futures. *American Anthropologist*, 122(1): 37–50.
- Burström, M. 1999. Cultural diversity in the home ground. How archaeology can make the world a better place. *Current Swedish Archaeology*, vol 7: 21–26.
- Burström, M. 2015. *Skärvor av 1900-tal. Arkeologiska essäer*. Lund: Nordic Academic Press.
- Burtenshaw, P. 2017. Economics in public archaeology. I (red.) Moshenska, G. *Key Concepts in Public Archaeology*. London: UCL Press. Pp. 31–42.
- Börjesson, L. 2017. *Resources for scholarly documentation in professional service organizations. A study of Swedish development-led archaeology report writing*. Skrifter utgivna vid institutionen för ABM vid Uppsala universitet 6. Uppsala Universitet.

- CfAS 2017. Request for Proposals: Collaborative Synthesis in Archaeology, October 4, 2017. <http://archsynth.org/requests-for-proposals.html> Sidan besökt den 13 december 2019.
- Dahlström, H. & Nilsson, T. 2006. *Sulegården – Hyllie bytomt. En senmedeltida och tidigmoderna gård inom RAÄ nr 20:1, Hyllie sn. Arkeologisk slutundersökning 2006*. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- De León J. 2012. Better to be Hot Than Caught: Excavating the Conflicting Roles of Migrant Material Culture. *American Anthropologist*, 114(3): 477–495.
- De León J. 2013. Undocumented Migration, Use-Wear, and the Materiality of Habitual Suffering in the Sonoran Desert. *Journal of Material Culture*, 18(4): 1–32.
- De León J. 2015. *The Land of Open Graves: Living and Dying on the Migrant Trail*. Oakland: University of California Press.
- Dutra Leivas, I. 2020. Stadsarkeologi, Förmedling och Skolan. Bortom historieämnets horisont. Lnu Licentiate No. 27:2020. Växjö: Linnaeus University Press.
- Eboskog, M. 2017. Three Decades of Cultural and Economical Politics, and its Effects on Archaeology at Museums. *Current Swedish Archaeology*, 25: 27–31.
- Ekström, A. & Sörlin, S. 2012. *Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle*. Stockholm: Norstedts.
- Engström, M. & Gruber, G. 2011. "But how do you go about it?" Mobilization Processes in Partnership Building Concerning the Public Face of Contract Archaeology. *Current Swedish Archaeology*, 19: 203–222.
- Engström, E. (red.) 2017. *FuTark. Funktionsvariation, tillgänglighet, uppdragsarkeologi. Rapport från en förstudie inom Riksantikvarieämbetet FoU-program*. Västerås: Stiftelsen Kulturmiljövård.
- Ersgård, L. (red.) 2006. *Det förflutna är att räkna med. En vetenskaplig programskrift från UV*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Everill, P., Bennett, R & Burnell, K. 2020. Dig in: an evaluation of the role of archaeological fieldwork for the improved wellbeing of military veterans. *Antiquity*, 94(373): 212–227.
- Fairclough, G., Harrison, R., Jameson, H.J. & Schofield, J. (red.) 2008. *The Heritage Reader*. London: Routledge.
- Florjanowicz, P. (red.) 2016. The reality of European archaeology in the 21st century. Proceedings of the International Conference Lisbon, Portugal, 19-21 March 2015. EAC Occasional Paper No. 11. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC).
- González-Ruibal A. 2008. Time to Destroy: Towards an Archaeology of Supermodernity. *Current Anthropology*, 49(2): 247–279.
- Goudswaard, B., Bos, J., van Roode, S. & Pape, H. 2012. Forward with Reverse Archaeology. On a New method for Utilizing the Past in Spatial Planning. *Heritage & Society*, 5(1): 101–115.
- Gould, P.G. & Pyburn, K.A. (red.) 2017. *Collision or Collaboration. Archaeology Encounters Economic Development*. Cham: Springer International Publishing.
- Gruber, G. 2010. *Medeltider. Samtida mobiliseringsprocesser kring det förflutnas värden*. Linköping Studies in Arts and Science no. 518. Linköping: Linköpings universitet.

- Grundberg, J. 2000. *Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik*. GOTARC Series C: Arkeologiska Skrifter No 33. Institutionen för Arkeologi. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Grundberg, J. 2004. *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* Serie B. Gothenburg Archaeological Theses no 28. Institutionen för Arkeologi. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Gunnarsson, F. 2018. *Archaeological Challenges Digital Possibilities. Digital Knowledge Development and Communication in Contract Archaeology*. Lnu Licentiate No. 21:2018. Växjö: Linnaeus University Press.
- Harrison, R. & Breithoff, E. 2017. Archaeologies of the Contemporary World. *Annual Review of Anthropology*, 46: 203-221. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102116-041401>.
- Holtorf, C. 2018. Embracing change. How cultural resilience is increased through cultural heritage. *World Archaeology*, 50: 639-650.
- Holtorf, C. & Högberg, A. 2015. Contemporary Heritage and the Future. I (red) Waterton, E. & Watson, S. *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*. New York: Palgrave Macmillan. Pp. 509-523.
- Holtorf, C. & Högberg, A. (red.) 2021 (i tryck). *Cultural Heritage and the Future*. London: Routledge.
- Högberg, A. 2003. Människors platser. Integration och kulturarvsbruk i fokus. *Agenda kulturarv inspirationsskrift* no. 3. Stockholm: Agenda kulturarv. Pp. 132-139.
- Högberg, A. 2004. *Arkeologi för alla. Projektprogram för utåtriktad verksamhet inom Malmö Kulturmiljös uppdragsarkeologi*. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- Högberg, A. 2006. Kulturmiljöpedagogik och ledarskap. I (red.) Riddersporre, B. *Utbildningsledarskap – nu och i framtiden*. Studentlitteratur. Lund. Pp. 67-102.
- Högberg, A. 2007. The Past is the Present – Prehistory and Preservation from a Children's Point of View. *Public Archaeology*, 6(1): 28-46.
- Högberg, A. 2008a. Community Archaeology – en samskapandets arkeologi. I (red.) Burström, M. *Arkeologi i förorten. Berättelser från norra Botkyrka. Södertörn Archaeological Studies* 7: 119-140.
- Högberg, A. 2008b. Kulturarv och skolan – en kommentar. I (red.) Andersson, N. *Historieundervisning och identitet i det mångkulturella klassrummet*. Aktuellt om Historia 2008(1): 15-22.
- Högberg, A. 2013a. *Mångfaldsfrågor i kulturmiljövården. Tankar, kunskaper och processer 2002-2012*. Lund: Nordic Academic Press.
- Högberg, A. 2013b. Kommunikation, uppdragsarkeologi och kravspecifikationer. *Förmedlingens möjligheter. Några framtidsperspektiv på uppdragsarkeologi*. (red.) Malmlöf, M. Länsstyrelsen Stockholms län. Rapport 2013:5. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm. Pp. 49-68.
- Högberg, A. 2015. The Heritage Sector in a Multicultural Society: A Discussion from a Swedish Perspective. In (eds.) Peter F. Biehl, Douglas C. Comer, Christopher Prescott. *Identity and Heritage: Contemporary Challenges in a Globalized World*. New York: Springer. Pp. 47-53.

- Högberg, A. 2016. To renegotiate heritage and citizenship beyond essentialism. *Archaeological Dialogues*, 23(1): 39–48.
- Högberg, A., Holtorf, C., May S. & Wollentz, G. 2017. No future in archaeological heritage management? *World Archaeology*, 49(5): 639–647.
- Högberg, A. & Rudebeck, E. 2001. Theory and Practice in CRM Archaeology – A Presentation of the Research Program for Malmö Heritage, Sweden. (ed.) Bergstøl, J. *Scandinavian archaeological practice – in theory. Proceedings from the 6th Nordic TAG*. Oslo; University of Oslo. Pp. 428–444.
- Jensen, O. W. 2018. *På spaning efter det förflutna. En historia om arkeologiskt fältarbete i Sverige 1600–1900*. Med bidrag av Åsa Jensen. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.
- Johansen, B. & Mogren, M. 2014. Valletta and beyond – ideas and practices in Sweden. I (red.) van der Haas, V.M. & Schut, P.A. C. *The Valletta Convention: Twenty Years After – Benefits, Problems, Challenges*. EAC Occasional Paper No. 9. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 143–149.
- Kaliff, A. (red.) 2003. *Slättbyggsprojektet, Västra Östergötlands kulturlandskap i ett långtidsperspektiv. Projektprogram*. Rapport 2003:18. Linköping: Riksantikvarieämbetet UV Öst.
- Kenyon, K. M. 1943. Conference on the Future of Archaeology. *Nature*, 152: 321–322.
- Kiddey, R. 2017. *Homeless Heritage. Collaborative Social Archaeology as Therapeutic Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Knutson, Charina. 2021. *Conducting Archaeology in Swedish Sápmi – Policies, Implementations and Challenges in a Postcolonial Context*. Lnu Licentiate No. 33:2021. Växjö: Linnaeus University Press.
- Kristiansen, K. 2009. Contract archaeology in Europe: an experiment in diversity. *World Archaeology*, 41(4): 641–648.
- Kristiansen, K. 2016. Trajectories towards a knowledge-producing contract archaeology. I (red.) Florjanowicz, P. *The reality of European archaeology in the 21st century. Proceedings of the International Conference Lisbon, Portugal, 19-21 March 2015*. EAC Occasional Paper No. 11. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 9–12.
- Kulturarvspolitik 2016/17:116. Regeringen. <https://www.regeringen.se/4933fd/contentassets/127b80d33b084194a415d72b85721874/161711600web.pdf>. Sidan besökt 18 mars 2020.
- Kulturmiljöns mångfald 2012/13:96. Regeringen. <https://data.riksdagen.se/fil/95197548-21B8-42BF-80B8-8C96BFA0572C>. Sidan besökt 18 mars 2020.
- Lane, P. 2015. Archaeology in the age of Anthropocene. A critical assessment of its scope and societal contribution. *Journal of Field Archaeology*, 40(5): 485–498.
- Larsson, S. (red.) 2006. *Liljan. Om arkeologi i en del av Malmö*. Stockholm/Malmö: Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö.
- Larsson, S. & Menander, H. 2011. *Kalmar Gamla Stad. Vetenskaplig och pedagogisk potential och åtgärdsförslag*. Arkeologisk rapport UV 2011:112. Lund: Riksantikvarieämbetet.
- Lewis, K. 2018. Finding Archaeology in 2017: What Is Archaeology and Why Are We Doing It? Why Should We Be Doing It? *American Anthropologist*, 120(2): 291–304.

- van der Linde, S.J. van den Dries, M.H. & Wait, G. 2018. Putting the Soul into Archaeology – Integrating Interpretation into Practice. *Advances in Archaeological Practice* 6(3): 181–186.
- Little, B.J. & Shackel, P.A. 2014. *Archaeology, Heritage, and Civic Engagement: Working toward the Public Good*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- McAtackney, L. 2013. Sectarianism. In (red.) Graves Brown, p., Harrison, R. Piccini, A. *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Contemporary World*. Pp. 232–246. Oxford: Oxford University Press.
- Meier, T., Babić, S., Laszlovszky, J., Paludan-Müller, C. & Criado-Boado, F. 2019. Archaeology and the Future of Democracy. *The European Archaeologist. The newsletter of EAA members for EAA members*, 61: 9–12.
- Milek, K. 2018. Transdisciplinary Archaeology and the Future of Archaeological Practice: Citizen Science, Portable Science, Ethical Science. *Norwegian Archaeological Review*, 51(1–2): 36–47.
- Mizoguchi, K. & Smith, C. 2019. *Global Social Archaeologies. Making a Difference in a World of Strangers*. New York & Oxon: Routledge.
- Moberg, C-A. 1963. *På tal om forntid*. Stockholm: Forum.
- Moshenska, G. 2008. Ethics and ethical critique in the archaeology of modern conflict. *Norwegian Archaeological Review*, 41(2): 159–175.
- Ní Chóbháin Enqvist, D. 2018. *Digital Maritime Sights. Digital visual documentation and communication in Scandinavian contract maritime archaeology*. Lnu Licentiate No. 18:2018. Växjö: Linnaeus University Press.
- Ní Léime, Á. & O’Shea, E. 2010. *Well into Older Age – Age & Opportunity and the Evidence: What research says about the value of promoting participation of older people*. National University of Ireland: Irish Centre for Social Gerontology.
- Niklasson, E. 2016. *Funding Matters. Archaeology and the Political Economy of the Past in the EU*. Stockholm Studies in Archaeology 66. Stockholm: Stockholm University.
- Nilsson, B. & Rudebeck, E. 2010. Arkeologiska världar. In (eds) Nilsson, B & Rudebeck, E. *Arkeologiska och förhistoriska världar. Fält, erfarenheter och stenåldersplatser i sydvästra Skåne*. Malmöfynd nr 19. Malmö: Malmö Museer, Arkeologienheten. Pp. 11–82.
- Nilsson Stutz, L. 2008. Archaeology, Identity, and the Right to Culture. Anthropological perspectives on repatriation. *Current Swedish Archaeology*, vol. 15–16: 157–172.
- Nilsson Stutz, L. 2018. A future for archaeology: in defense of an intellectually engaged, collaborative and confident archaeology. *Norwegian Archaeological Review*, 51(1–2): 48–56.
- Olivier, A. 2016. Challenging attitudes – delivering public benefit. I (red.) Florjanowicz, P. *The reality of European archaeology in the 21st century*. Proceedings of the International Conference Lisbon, Portugal, 19–21 March 2015. EAC Occasional Paper No. 11. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 13–23.
- Orange, H. & Perring, D. 2017. Commercial archaeology in the UK: public interest, benefit and engagement. I (red.) Moshenska, G. *Key Concepts in Public Archaeology*. London: UCL Press. Pp. 138–150.
- Parga-Dans, E. 2019. Heritage in danger. The collapse of commercial archaeology in Spain. *Archaeological Dialogues* 26: 111–122.

- Perry, S. 2019. The Enchantment of the Archaeological Record. *European Journal of Archaeology* 22(3): 354–371.
- Persson, T. 2004. *Utförandeplan 2004 – Arkeologi för alla*. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- Persson, T. & Richardt, F. 2004. *Grävande förmedling – en arkeologi för alla*. Citytunnelprojektet. *Rapport över pedagogisk verksamhet*. Rapport nr 47. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- Petersson, H. & Ytterberg, N. 2009. Att kvalitetssäkra den svenska uppdragsarkeologin. För en nationell centralisering av den vetenskapliga bedömningen. *Fornvännen* 104(3): 199–204.
- Petersson, R. 2003. *Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder. En idéhistorisk bakgrund och analys*. Skrifter från forskningsprogrammet Landskapet som arena 7. Umeå: Umeå universitet.
- Rathje, W.L. & Murphy, C. 1992. *Rubbish! The Archaeology of Garbage*. New York: Harper-Collins Publishers.
- Ravn, M. 2013. It's about knowledge not systems: a contribution to a complex discussion of good, bad and ugly production of archaeological knowledge in Europe. *World Archaeology*, 45(4): 642–652.
- Riksantikvarieämbetet 2012a. *Verkställighetsföreskrifter för uppdragsarkeologi. Åtterrapporering av regeringsuppdrag. Rapport från Riksantikvarieämbetet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet <https://www.raa.se/app/uploads/2012/10/Verkställighetsföreskrifter-för-uppdragsarkeologi-2012.pdf>.
- Riksantikvarieämbetet 2012b. Angelägna berättelser. Inriktningsdokument för handlingsprogram inom uppdragsarkeologin. Stockholm: Riksantikvarieämbetet http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/93/varia2012_29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Riksantikvarieämbetet 2014. Överinseende konkurrens och effektivitet inom uppdragsarkeologin. Rapport från Riksantikvarieämbetet. Stockholm: Riksantikvarieämbetet <http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1235151/FULLTEXT01.pdf>.
- Riksantikvarieämbetet 2015. *Vägledning för tillämpning av kulturmiljölagen. Uppdragsarkeologi. Rapportering, förmedling och arkeologiskt dokumentationsmaterial*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet <http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1235164/FULLTEXT01.pdf>.
- Riksantikvarieämbetet 2020. Kulturarvets ekonomiska påverkan. En kartläggning av samhälls-ekonomiska effekter genom indikatorer. Stockholm: Riksantikvarieämbetet <https://www.raa.se/app/uploads/2020/05/Kulturarvets-ekonomiska-paeverkan-Diva.pdf>.
- Rudebeck, E., Ödman, C., Samuelsson, B.-Å., & Högberg, A. (eds) 2001. *Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö. Den arkeologiska verksamheten*. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- Samida, S. 2010. Was ist und warum brauchen wir eine Archäologiedidaktik? Reflexionen über eine vernachlässigte Aufgabe archäologischer Forschung. *Zeitschrift für Geschichtsdidaktik*, 9(1): 215–226.
- Schaepe, D. M., Angelbeck, B., Snook, D. & Welch, J. R. 2017. Archaeology as Therapy: Connecting Belongings, Knowledge, Time, Place and Well-being. *Current Anthropology* 58(4): 502–533.
- Schlanger, N. & Aitchison, K. (red.) 2010. *Archaeology and the global economic crisis. Multiple impacts, possible solutions*. Tervuren: Culture Lab Editions.
- Schut, P. A. C., Scharff, D. & de Wit, L. C. (red.) 2015. Setting the Agenda: Giving New Meaning to the European Archaeological Heritage. EAC Occasional Paper No. 10. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC).

- Skeates, R. 2019. The EAA and the Coalition for Archaeological Synthesis. *TEA. The European Archaeologist. The newsletter of EAA members for EAA members*, 61: 6–7.
- Skeates, R., McDavid, C. & Carman, J. (red.) 2012. *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford: Oxford University Press.
- Skolverket 2019. Kursplaner för grundskolan, Biologi. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsory-cw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRBIO01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>. Sidan besökt 29 oktober 2019.
- Skolverket 2019. Kursplaner för grundskolan, Fysik. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsory-cw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRFYSo1%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>. Sidan besökt 29 oktober 2019.
- Skolverket 2019. Kursplaner för grundskolan, Kemi. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsory-cw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRKEM01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>. Sidan besökt 29 oktober 2019.
- Skyllberg, E. 2018. An urgent but difficult task: communicating archaeological results to the general public. I (red.) Degraeve, A. *Dare to Choose. Making Choices in Archaeological Heritage Management*. EAC Occasional Paper No. 13. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 89–91.
- Smith, C. 2017. The Social and Political Sculpting of Archaeology (and Vice Versa). *PYRENAE, Journal of Western Mediterranean Prehistory and Antiquity*, 48(1): 7–44.
- Smits, V. 2019. *Att skapa ett kulturarv*. Lnu Licentiate No. 26:2019. Växjö: Linnaeus University Press.
- SOU 2017:95. Ett land att besöka. En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring. Betänkande av Utredningen Sveriges besöksnäring. Stockholm 2017. Statens Offentliga Utredningar. https://www.regeringen.se/4addac/contentassets/153ef49a58224148be5ae509ebb619b0/sou-2017_95-webb.pdf. Sidan besökt 28 oktober 2019.
- Stefánsdóttir, A. (red.) 2019. *Development-led Archaeology in Europe. Meeting the Needs of Archaeologists, Developers and the Public*. EAC Occasional Paper No. 14. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC).
- Svanberg, F. & Wahlgren, H.K. 2007. *Publik arkeologi*. Lund: Nordic Academic Press.
- Söderström, U. 2018. Contract Archaeology and Sustainable Development. Between Policy and Practice. Lnu Licentiate No. 19:2018. Växjö: Linnaeus University Press.
- Uppdragsarkeologi mm. 1996/97:99. Regeringens proposition. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/uppdagsarkeologi_GK0399. Sidan besökt 18 mars 2020.

- Utbildning och forskning 1993/94:177. Regeringens proposition. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/utbildning-och-forskning_GH03177. Sidan besökt 18 mars 2020.
- UV-Syd 1999. *Vetenskapligt program för UV-Syd 1999-2002. Rapport UV-Syd 1999:35*. Lund: Riksantikvarieämbetet.
- Vallström, M. 2006. *Det förflutnas närvaro. Essäer om norrländska kulturarv, historieskrivning och de andras spår*. Under redaktion och med efterord av Lars-Eric Jönsson. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Waterton, E. & Smith, L. (red.) 2009. *Taking Archaeology out of Heritage*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Watson, S. 2019. Whither archaeologists? Continuing challenges to field practice. *Antiquity*, 93(172): 1643–1652.
- Webley, L., Vander Linden, M. & Haselgrove, C. (red.) 2012. *Development-led Archaeology in Northwest Europe. Proceedings of a Round Table at the University of Leicester 19th–21st November 2009*. Oxford: Oxbow Books.
- Westmont, V.C. & Antelid, A. 2018. The place to be: Community archaeology as a tool for cultural integration. *Journal of Community Archaeology & Heritage*, 5(4): 237–249.
- Wigert, L. 2018. *The Swedish system of Contract Archaeology. An analysis of current opinions*. ARKM21 – Master's thesis in Archaeology. Department of Archaeology and Ancient History. Lund University.
- Wikstad, E. 2004. Bevarandets kemi. Lärarhandledning. Med bidrag av Maud Ragnarsson och Mikael Wahldén. Stockholm. <https://www.raa.se/publicerat/9172093730.pdf>.
- Willems, W.J.H. 2014. Malta and its consequences: a mixed blessing. I (red.) van der Haas, V.M. & Schut, P.A.C. *The Valletta Convention: Twenty Years After – Benefits, Problems, Challenges*. EAC Occasional Paper No. 9. Namur: Europae Archaeologia Consilium (EAC). Pp. 151–156.
- Zipsane, H. 2011. Heritage learning in service for the memories and life quality of senior citizens. *International Journal of Continuing Education and Lifelong Learning*, 3(2): 91–103.

Opublicerade källor

- Johansen, B. 1998. *Att utveckla och synliggöra uppdragsarkeologins resultat – förslag till arkeologiskt stöd från Riksantikvarieämbetet*.
- Länsstyrelsen Stockholms län: Dnr: 4311-22393-2013, Dnr: 431-3853-2016.
- Regeringen 2019. Riksantikvarieämbetet. <https://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/riksantikvarieambetet/>. Sidan besökt 18 mars 2020.
- Trafikverket 2019. Riktlinje landskap. TDOK 2015:0323. <https://www.trafikverket.se/contentassets/7716aab03foc427da48a85803038d995/riktlinje-landskap.pdf>. Sidan besökt 18 mars 2020.

Summary

Contract archaeology in Sweden is an integral part of cultural heritage practices. Impact generated from its activities, for example by excavations, research, and public outreach or by contributing to museum collection, preservation, and cultural environment practices on a broad scale, are given meaning in a variety of contexts and thus also have varying effects for future societies. In this way, contract archaeology is a contemporary activity in a future-making business.

The impact from contract archaeology's work and knowledge is multifaceted. Outside archaeology and cultural heritage practices, it is currently acknowledged as science-based knowledge about history, disseminated by popular science stories. In this article we stress that this can be developed so that the many opportunities that come from contract archaeology's activities and results can be applied in new contexts. It could be used to a greater extent in society, and have greater impact compared to what it currently has today. We argue that this is a research field that has been given a lot of attention and that provides us with useful results to develop contract archaeology. We also give examples of how this may be implemented. We do so by discussing how Swedish contract archaeology can develop its social engagement by creating new areas of relevance to society, beyond the general activities of disseminating results. We give concrete examples of how this can be done, using archaeological excavations as a starting point. Examples include engaging the local community in future planning for a social sustainable living environment, collaboration with the tourism sector, development of teaching materials for secondary schools, memory training for people with acquired brain damage, and school programmes focusing on a socially sustainable and inclusive society. The purpose of the text is to inspire change, by showing development opportunities for future contract archaeology that will benefit both performers and recipients, and contribute to society's multifaceted needs.

Society's expectations of what contract archaeology should contribute in society have changed over time, which means that it is reasonable to assume that expectations will also change in the future. Within the framework of current systems, social impact could, for example, be requested as an outcome of contract archaeology so that new approaches and solutions that are clearly linked to the cultural policy goals and the goals for Swedish cultural heritage and cultural environment work are addressed. As a first important step, formulations concerning this could be highlighted in the regional action programmes for contract archaeology, which many of the country's county administrative boards are in the process of producing at the time of writing this text. This is also in line with how the National Heritage Board has formulated the purpose of these action programmes, stressing that the action programmes must constitute a framework and be a way of clarifying that contract archaeology conducted within the cultural heritage protection regulations also encompasses the requirements for community

relevance and societal impact. Clarifying this in the action programmes would be an easy way to enable the development of contract archaeology. This could mean that the type of activities we discuss in this text can be included at an early stage of the building and construction development process. This would increase the feasibility of including relevant activities in the work. In the best case, this would allow for early participation of archaeological expertise in future developments, even as early as in the project design phase. Furthermore, schools and other stakeholders will have the opportunity to include planned activities in their schedule work. In the subsequent tender process, when selecting an archaeological company to conduct an archaeological excavation, the county administrative board can include selection criteria such as collaboration with urban planners, the tourism industry, schools, or care facilities. (Thoughts in line with this have already been partly tested in operations by the county administrative board in Stockholm county.) Such a change would probably improve the quality of Swedish contract archaeology.

